

Sfântul Paisie de la Neamț

**Cuvinte și scrisori
duhovnicești
II**

Publicate după traduceri vechi revăzute,
cu note și comentarii de Valentina Pelin

Cu o postfață de Virgil Câdea

Tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Editura DOXOLOGIA
2010

CUPRINS

<i>Notă asupra ediției</i>	7
Lista cronologică a lucrărilor Sfântului Paisie de la Neamț editate în volumele I-II	21
Disputa cu Atanasie Moldoveanul	25
Scrisoarea Starețului Atanasie Moldoveanul către Starețul Paisie	25
Răspunsul Starețului Paisie către Starețul Atanasie	38
Așezământul vieții de obște de la Mănăstirea Dragomirna	109
Către Dimitrie Preotul din Poltava	137
Către părintele Sofronie Ardeleanul de la Schitul Robaia al Mănăstirii Argeșului	159
Alcătuire despre rugăciunea minții, cap. 1-6	163
Către ucenicii aflați la metocul Necșani, la seceriș	208
Către părinții rămași în Dragomirna, după mutarea în Mănăstirea Secu	214
Așezământul vieții de obște de la Secu	220
Către domnitorul Moldovei, Constantin Moruzi	232
Răspuns despre nemâncarea de carne către părinții Dorotei și Gherontie	239
Adeverire pentru rugăciunea minții	244
Învățătură la tunderea în cinul monahal	273

Cuvânt la îmbrăcarea îngerescului chip.....	285
Cuvânt după îmbrăcarea îngerescului chip	287
Cuvinte pentru ascultare	291
Cuvinte filocalice	298
Cuvânt pentru adunările ce se fac după pavecerniță	305
Cronica zilelor din preajma și de după adormirea întru Domnul a Starețului Paisie	307
Cuvânt de laudă Preacuviosului stareț Paisie	328
Rugăciune către Preafericitul Părintele nostru Starețul Paisie Velickovski	341
<i>Postfață</i>	345

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI*

Întru o mai bună cunoaștere a operelor Sfântului Paisie de la Neamț († 15 noiembrie 1794) și de către cititorii din zilele noastre, ne-am străduit să le adunăm din manuscrise răzlețite prin arhive și biblioteci și, iată, acum, în prima ediție românească, vede în lumina tiparului, cu ajutorul lui Dumnezeu, volumul al doilea de *Cuvinte și scrisori duhovnicești*¹. Activitatea literară a marelui stareț este reprezentată în volumul de față de încă 16 lucrări, care, prin temele abordate, îi confirmă cu prestigiu numele de înnoitor al vieții isihaste din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea în Țările Române și în sud-estul Europei.

Printre cele mai importante opere, cititorii vor afla aici textul *Așezământului vieții de obște de la Dragomirna din 1763* și varianta scurtă a aceluiași *Așezământ*, redactată în 1778 la Secu, prin care în mănăstirile din Moldova a fost înlocuit atunci un regulament monahal mai vechi – *Așezământul vieții de obște, întărit de domnitorul Miron Barnovschi și Mitropolitul Anastasie Crimca în 1626*. Se remarcă, de asemenea, cele două lucrări consacrate rugăciunii minții – *Alcătuire despre rugăciunea minții* (1770) și *Adeverire pentru rugăciunea minții* (1793) –, la fel și o scriere de mari proporții ce tratează, între altele, despre Pravila Bisericii și pravila călugărului – *Disputa cu Atanasie Moldoveanul*, alcătuită de Cuviosul Paisie în Sfântul

* La ediția a II-a.

¹ Volumul întâi a apărut în 1998 la Editura „Tipografia Centrală” din Chișinău.

Munte la vârsta de 35 de ani. Se mai disting prin valoarea lor și alte cuvinte, învățături și scrisori duhovnicești ce reflectă mai cu seamă activitatea internă a obștii paisiene.

Pe lângă acestea, volumul este însoțit în anexă de patru lucrări ale ucenicilor, care întregesc cu aspecte inedite preeminența personalității și renumele ce l-a avut Cuviosul Paisie printre contemporani. Sub acest aspect un loc deosebit revine scrierilor necunoscute ale lui Isaac Dascălul.

Vom consemna totodată că, după ce primul volum al prezentei ediții a avut drept cuvânt îndreptător *Prefața* prof. acad. Virgil Cândea, domnia sa a acceptat și a scris, cu bunăvoința și erudiția ce îl caracterizează, dar și cu dragostea ce o are pentru opera Cuviosului Paisie, și o *Postfață* la volumul al doilea.

Despre cuprinsul volumului al doilea am arătat pe scurt în nota asupra ediției la volumul precedent, în contextul argumentării aduse pentru divizarea întregului material în două fascicule, menționând doar că el se va constitui din lucrări cunoscute în limba română. Alte precizări nu s-au făcut, ele însă se impun în mai multe privințe pentru ambele volume, în special după reexaminarea manuscriselor cu operele paisiene, ceea ce ne-a determinat să prezentăm spre completarea informațiilor și orientarea corectă a cititorului încă o notă asupra ediției.

Pentru început vom preciza ce avem în vedere prin lucrări cunoscute. Am considerat a fi cunoscute scrierile ce au circulat în manuscrise prin intermediul traducerilor românești efectuate după originalele slavone ale starețului Paisie (cu câteva excepții) în timpul vieții lui sau mai târziu. Pentru operele din cuprinsul acestui volum, împreună cu anexele, dispunem de 18 texte românești de epocă. În mai multe cazuri se constată că numărul copiilor românești îl depășește pe cel al manuscriselor slavone. Această stare de lucruri, adică atestarea versiunii românești alături de originalele slavone (dar în manuscrise diferite, cu strictă delimitare lingvistică) într-un număr de exemplare

mai mare decât cele slavone din aceeași perioadă cronologică, este o mărturie grăitoare a interesului manifestat de călugării români față de activitatea literară a Cuviosului Paisie întru folosul lor sufletesc și întru dobândirea înțelesului deplin al învățăturilor lui duhovnicești în limba lor maternă. Este în același timp și o dovadă a purtării de grijă ce au avut-o ei pentru traducerea, difuzarea și păstrarea operelor originale ale starețului lor. Astfel, în contextul respectiv, se poate afirma cu certitudine că scrierile Cuviosului Paisie erau foarte bine cunoscute ucenicilor săi români în traducere românească și, probabil, într-un număr mai mare decât știm noi în prezent.

Pe de altă parte, operele incluse în acest volum pot fi apreciate drept cunoscute în majoritate și cititorilor de astăzi, deoarece opt dintre ele s-au editat integral în limba română, iar alte patru parțial, ca părți componente ale unor florilegii și studii sau ca texte aparte. Și, iarăși, nu putem trece cu vederea că dintre acestea, în limba originalului s-au editat doar trei lucrări integrale și altele cinci parțial. În schimb, unele texte au văzut lumina tiparului în ultima vreme în versiunile italiană, engleză și polonă. Vom prezenta în cele ce urmează o scurtă trecere în revistă a edițiilor anterioare, dar în special a celor românești, de care am ținut cont și pe care le-am utilizat la pregătirea pentru tipar a materialelor din volumul al doilea, în afară de manuscrise și totodată în absența acestora.

Mai întâi au fost publicate în 1817 patru scrisori în cartea intitulată *Adunare a Cuvintelor celor pentru ascultare de la mulți Sfinți și Dumnezeiești Părinți, spre folosul celor ce întru dânsa vor voi să se grijească de mântuirea lor. Și viața Cuviosului Părintelui nostru Starețului Paisie, împreună cu oarecare dintre trimerile Sf[i]n[ției] sale. Acum întâi tipărite cu blagoslovenia Preasfintitului Mitropolit al Mold[ovei] Kyriou Veniamin. Prin osârdia Preacuvios[ului] Stareț și Arhimandr[it] al sfințelor*

m[ănăstiri] Neamț[u] și Sec[u] kyr Silvestru. În sf[â]n[ta] m[ănăstire] Neamț[u], la anul 1817. De Gherontie ierom[onahul] tip[ograful]. Cele patru scrisori sunt următoarele: *Către preotul Dimitrie din Poltava*, datând din 16 mai 1766; *Către ucenicii săi care se aflau la metocul Necșani, la seceriș*, din 21 iulie 1775; *Către părinții rămași în Dragomirna, după mutarea în Mănăstirea Secu* [din 1775]; *Răspuns pentru nemâncarea de carne, către părinții Dorotei și Gherontie* [din anii 1787-1891]. La 180 de ani de la apariție, cartea a fost reeditată de acad. Virgil Cândea, cu valoroase note și comentarii și o postfață (*Cuvinte despre ascultare. Publicate de ucenicii Cuviosului Paisie Starețul la mănăstirea Neamțu în anul 1817. Date acum pe slovă nouă și grai îndreptat de Virgil Cândea. La Editura Anastasia în anul 1997*). Cu bunăvoința editorului, am preluat pentru ediția noastră textele celor patru scrisori menționate mai sus, împreună cu aproape toate notele și comentariile lor.

Dintre textele scrisorilor editate în 1817 în limba română, numai una, cea către preotul Dimitrie, a fost ulterior publicată în slavonă (vezi: *Jitie i pisanii moldavskogo starța Paisiia Velickovskogo*, Moscova, 1847, pp. 274-296). Un fragment din scrisoarea către Dorotei și Gherontie a fost inclus în continuare de prot. Serghie Cetverikov în cartea sa tradusă în limba română de Episcopul Nicodim și editată la Mănăstirea Neamțu în 1933 și 1940 (vezi: *Paisie Starețul Mănăstirii Neamțului din Moldova*, în ediția a II-a, p. 302; vezi același fragment și în ediția rusă: Protoierei Serghii Cetverikov, *Moldavskii stareț Paisii Velickovskii. Ego jizni, ucenie i vliianie na pravoslavnoe monasestvo*, YMCA-PRESS, Paris, ediția I, 1976, ediția a II-a, 1988, p. 208). Fragmentul din cartea prot. Serghie Cetverikov a fost publicat și în engleză (vezi: *Little russian Philokalia. Volume IV, Saint Paisius Velichkovsky*, New Valaam Monastery, Alaska, 1994, p. 145).

Despre o altă lucrare a starețului Paisie, cunoscută cercetătorilor din edițiile originalului slavon și în traducere românească, iar mai recent în transpunerea în engleză și polonă, va trebui să facem mai întâi o precizare în privința titlului ei. În ediția noastră ea se intitulează *Alcătuire despre rugăciunea minții*, anterior însă o putem afla cu titlul *Sulul despre rugăciunea minții*, în șase capitole, sau *Capitole despre rugăciunea minții*. Opțiunea noastră se bazează pe analiza textului manuscris, reprezentat la fel în ambele exemplare slavone depistate până acum (*Miscelaneul lui Platon* de la Chișinău, B.M.N.N., fond 2119, 2, nr. 22, și *Miscelaneul* din Biblioteca Mitropoliei din Iași, nr. 117). Termenul „sul” se referă aici, după părerea noastră, la cuprinsul a două lucrări ale Cuviosului Paisie despre rugăciunea minții – cea din 1770, structurată în șase capitole și o prefață, dar fără cuvânt de încheiere al autorului, și cea din 1793, cu privire la Teopempt, textul căreia este scris în continuare, fără a avea un titlu distinct. Astfel, prin termenul „sul”, copistul, căruia de fapt îi aparține titlul, a căutat să ne înfățișeze întreaga întindere a celor două lucrări de mari proporții, ce mai au inserate în cuprinsul lor și texte străine, subordonate chestiunilor tratate. În confirmarea opiniei noastre vine prefața Cuviosului Paisie, unde el vorbește despre o *alcătuire* sau *întocmire* a lucrării sale după învățăturile Sfinților Părinți, dar și versiunea românească a celei de-a doua lucrări, care a circulat separat de prima în multe manuscrise și se atestă cu titlul *Adeverire pentru rugăciune*, sau *Adeverire pentru rugăciunea minții*, titlu necunoscut în versiunea slavonă.

Prima lucrare – *Alcătuire despre rugăciunea minții* sau prima parte a „*Sulului*” – a fost editată întâi în slavonă, la 1847 (vezi: *Jitie i pisaniia moldavskogo starța Paisiia Velickovskogo*, Moscova, 1847, pp. 191-240), apoi și în edițiile următoare ale aceleiași cărți. Textul în limba română, neatestat în manuscrisele de epocă, se cunoaște din ediția românească a cărții prot. Serghie Cetverikov,

cu unele prescurtări și redactări față de original, în traducerea Episcopului Nicodim (vezi: *op. cit.*, pp. 229-256). A doua traducere românească după original, care a rămas în manuscris, a fost efectuată cu câteva decenii în urmă de preotul Gheorghe Roșca. De curând aceste două variante românești au fost editate împreună în cartea *Meditații despre Rugăciunea inimii* din colecția „Comorile Pustiei”, Editura Anastasia, 1997. (Traducerea în engleză a apărut în 1994, la Mănăstirea Noul Valaam din Alaska, vezi: *op. cit.*, pp. 19-54. O ediție polonă a fost scoasă în 1995, la Cracovia, de către Józef Kuffel; nu dispunem de titlul exact al acestei publicații.) În ediția noastră, cititorul va afla în principiu o a treia variantă a textului în limba română, deoarece, colacionând traducерile românești precedente cu originalul slavon, am tradus din nou un număr mare de pasaje.

A doua lucrare – *Adeverire pentru rugăciunea minții* – a fost parțial editată în slavonă de A.I. Iațimirski, în 1899 (vezi: *Poslanie v Poliano-Voronskuiu obiteli pisavșim i molivșim zemne nacealnika i bratiiam na hulnika umnîia molitvî ieromonaha Theopempta, s prilojeniem vo oglavlenii tridesiati piati prepodobnîch i bogonosnîch otec nașich napisavșih o nei*, în „Citeniia v Imperatorskom Obșestve Istoriei i Drevnostei Rossiiskih pri Moskovskom Universitete”, Moscova, II, 1899, pp. 6-15). Însă raritatea publicației a făcut-o aproape necunoscută cercetătorilor de mai târziu. Tot numai o parte din această lucrare, și anume răspunsul starețului Paisie către călugării de la Poiana Voronii, a fost editată în slavonă, cu traducerea paralelă în română, de preotul dr. Paul Mihail (vezi: *Starețul Paisie Velicovschi și erezia de la mănăstirea Poiana Voronii din Moldova*, în „Arhivele Basarabiei”, 1938, 1-4, pp. 69-79). Ediția noastră se bazează pe cele mai vechi manuscrise de epocă, pentru precizări fiind nevoie de o strânsă verificare cu originalul slavon, deoarece textul manuscris apare sub forma unei traduceri cuvânt cu cuvânt, într-o topică nefirească limbii române.

**LISTA CRONOLOGICĂ A LUCRĂRILOR
SFÂNTULUI PAISIE DE LA NEAMȚ
EDITATE ÎN VOLUMELE I-II**

<i>Nr.</i>	<i>Data</i>	<i>Titlul</i>	<i>Vol.</i>	<i>Pag.</i>
1.	[1757]	Disputa cu Atanasie Moldoveanul	II	25
2.	1763	Așezământul vieții de obște de la Mănăstirea Dragomirna	II	109
3.	1766, mai 16	Către Dimitrie preotul din Poltava	II	137
4.	1766, iulie 30	Către părintele Sofronie Ardeleanul de la Schitul Robaia al Mănăstirii Argeșului	II	159
5.	[1767]	Către părinții din Mănăstirea Nașterii Domnului de la Poiana Mărului	I	19
6.	ante 1770	Către părintele Teodosie, egumenul Schitului Țibucani, cu preaiubiții săi fii	I	25
7.	1770	Alcătuire despre rugăciunea minții, cap. 1-6	II	163
8.	1771- 1772	Către preacuviosul dascăl, ieromonahul chir Nichifor Theotokis	I	32
9.	1772, martie 18	Către preotul Dimitrie din Poltava	I	28
10.	1775, iulie 21	Către ucenicii aflați la metocul Necșani, la seceriș	II	208
11.	ante 1775	Către cinstitul preot, părintele Ioan, pentru uniție	I	73

12.	1775	Către părinții rămași în Dragomirna, după mutarea în Mănăstirea Secu	II	214
13.	1776, iunie 6	Către părinții pustnici Onufrie și Nicolae de la Vorona	I	36
14.	1778	Așezământul vieții de obște de la Secu	II	220
15.	1779	Către domnitorul Moldovei, Constantin Moruzi	II	232
16.	ante 1782	Către părintele Teodosie, arhimandritul Sihăstriei Sofroniev din Rusia	I	39
17.	1787	Prefață la traducerea <i>Cărtii Sfântului Isaac Sirul</i> , editată în limba slavonă în 1812 la Neamț	I	111
18.	1787- 1791	Răspuns despre nemâncarea de carne pentru părinții Dorotei și Gherontie	II	239
19.	1789, aprilie 24	Către preacuvioasa maică Nazaria	I	80
20.	1789- 1790	Către egumena Mănăstirii de maici din Arzamas	I	83
21.	[1790]	Scrisoare către ucenicii plecați în Rusia despre mutarea sa la Mănăstirea Neamț	I	94
22.	1793	Adeverire pentru rugăciunea minții	II	244
23.	1794	Către niște râvnitori robi ai lui Dumnezeu din Rusia, răspunsuri la oarecare întrebări	I	122
24.	1794	Prea mică alcătuire despre semnul Cinstitei și de viață făcătoarei Cruci, cap. 1-24	I	161
SCRIERI FĂRĂ REPERE CRONOLOGICE				
25.		Răspuns către părintele chir Manolache preotul la întrebarea despre Rugăciunea Sfintei Treimi	I	224
26.		Învățătură la tunderea în cinul monahal	II	273

27.		Cuvânt la îmbrăcarea îngerescului chip	II	285
28.		Cuvânt după îmbrăcarea îngerescului chip	II	287
29.		Cuvânt la Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos	I	228
30.		Cuvânt la Lăsatul sec de brânză, înaintea Postului cel Mare	I	232
31.		Cuvinte pentru ascultare	II	291
32.		Cuvinte filocalice	II	298
A N E X E				
33.		Cuvânt pentru adunările ce se fac după pavecerniță	II	305
34.		Din cartea <i>Iconion</i> sau <i>Închipuire a evangheliceștii vieți de obște</i> , adunată de la Sfinții Părinți	I	235
35.		Rugăciunea fraților pentru sănătatea starețului Paisie	I	239
36.	1794	Cronica zilelor din preajma și de după adormirea întru Domnul a starețului Paisie	II	307
37.	1795, noiembrie 15	Cuvânt de laudă Preacuviosului stareț Paisie	II	328
38.		Rugăciune către Preafericitul părintele nostru starețul Paisie Velickovski	II	341

DISPUTA CU ATANASIE MOLDOVEANUL

Scrisoarea Starețului Atanasie Moldoveanul către Starețul Paisie

**Cu metanie până la pământ mă închin sfinției tale,
părinte Paisie, și al meu întru Hristos iubit frate,**

Cu smerită scrisoarea mea nu pricinuiesc mai mult a supăra pe sfinția ta, fără decât pentru aceste cuvinte ce s-au întâmplat între noi. De care lucru, mai întâi mă rog sfinției tale să mă ierți și să-mi îngăduiești cuvintele mele, [pe] care voi să [le] grăiesc. Nu doar că sunt eu vrednic a învăța pe sfinția ta, că sfinția ta știi mai bine decât mine tot, după cum se cade. Nici sunt eu dator ca să caut lucruri ca acestea, de care nici un folos sufletului meu nu se aduce, ci, cu adevărat, pierdere. Nici le cere Dumnezeu acestea de la mine, că lucruri ca acestea sunt date despotului locului ca să le cerce și să caute eresurile și alte lucruri ce nu [le] primește Biserica, căci va să dea seamă înaintea lui Dumnezeu pentru norod. Dar eu sunt dator să-mi plâng păcatele mele ca un păcătos și nevrednic, de care lucru știu cu adevărat că voi să dau seama înaintea lui Dumnezeu pentru faptele mele care am făcut. Dar nu pentru sfinția ta sau pentru altcineva, după cum zice Dumnezeu, că fiecare pentru sine va da seama în ziua Judecării. Ci dar, ca să venim la pricina ce s-a făcut între noi, voi să zic adevărul¹. Nu că doar

¹ Tradiția manuscrisă ne-a păstrat împreună aceste două texte în ordinea în care le prezentăm și în ediția de față: 1) *Scrisoarea starețului Atanasie Moldoveanul către starețul Paisie*, 2) *Răspunsul starețului Paisie către Atanasie*

poftesc să vorbesc lucruri ca acestea, ci fără de voia mea le zic

Moldoveanul, alcătuit din 14 capitole. Este cea mai timpurie lucrare elaborată de starețul Paisie în vremea aflării sale la Athos și în împrejurări decisive pentru activitatea sa, când i se aduc învinuiri grave în privința nerespectării pravilei bisericești. Maturitatea teologică cu care tânărul stareț respinge falsele învinuiri i-a sporit cu mult popularitatea în Sfântul Munte și a contribuit la înmulțirea obștii de călugări în anii următori.

Ambele scrisori sunt nedatate, dar din analiza comparată a relatărilor din ele și a evenimentelor descrise, despre care dispunem de informații și din alte surse documentare, putem conchide că polemica dintre cei doi stareți a avut loc pe parcursul anului 1757, când obștea paisiană se mai afla încă la Schitul Sfântului Constantin, încheind zidirea chiliilor acolo, și înainte de a fi fost făcut preot starețul Paisie în 1758.

Spre deosebire de alte lucrări din activitatea paisiană, aceste două texte au fost depistate de noi numai în versiunea românească. Dar a existat și versiunea slavonă. Cercetătorul A.I. Iațimirski descoperise o copie din 1837 la Neamț (vezi descrierea în lucrarea lui *Slavianskie i russkie rukopisi rumânskih bibliotek*, Sankt-Petersburg, 1905, p. 557, nr. 24), însă locul actual de păstrare al acesteia nu se cunoaște. Cel mai vechi manuscris în limba română datează din 1768 și a fost realizat la Mănăstirea Dragomirna de Rafail monahul de la Hurez (cf. B.A.R., mss. rom., nr. 5110, ff. 1-86^v). O copie de pe manuscrisul lui Rafail monahul de la sfârșitul sec. al XVIII-lea se păstrează în același depozit (cf. B.A.R., mss. rom., nr. 4301, ff. 145-246). Se cunosc, de asemenea, trei copii din sec. al XIX-lea, una integrală (cf. B.A.R., mss. rom., nr. 1960) și una fragmentară, provenind de la Mănăstirea Neamț (cf. B.A.R., mss. rom., nr. 1274); a treia este o copie scoasă de pe un manuscris de la Mănăstirea Agapia și se află la Chișinău, în fondul bibliotecii de la Mănăstirea Noul Neamț (cf. B.M.N.N., mss. rom., nr. 82, ff. 212^v-262^v).

Referințe la subiectul polemicii se atestă în variantele biografiei starețului Paisie. Un comentariu asupra conținutului se află în cartea lui Serghie Cetverikov, vezi ediția românească: *Paisie Starețul Mănăstirii Neamțului din Moldova. Viața, învățătura și influența lui asupra Bisericii Ortodoxe*, traducere din rusește de IPS Dr. Nicodim, Patriarhul României, ediția II, Tipografia Mănăstirii Neamțu, 1940, pp. 147-149. Unica ediție integrală de până acum a apărut sub îngrijirea Episcopului Antim Angelescu, *Scrisorile unor monahi. Scrisoarea starețului Atanasie către starețul Paisie. Răspunsul starețului Paisie către starețul Atanasie*, Buzău, 1947.

Pentru ediția de față am utilizat prin colajonare textul a două manuscrise din cele menționate mai sus: manuscrisul lui Rafail monahul din 1768 de la B.A.R. și manuscrisul nr. 82 de la Chișinău.

și ca să mă plătesc de datorie, și ca să cunoști și sfinția ta rădăcina pricinii acesteia, că te miri sfinția ta de mine că sunt bătrân, dar cuvintele îmi sunt ca de copil, și ca și cum n-aș fi citit la cărți și la dascălii multe. Cu adevărat, frate, că nu am citit la cărți multe, nici la filozofii mari. Nici poftesc de la Dumnezeu a citi, ci poftesc ca să mă învăț a-mi plânge păcatele mele și urmez cuvântului ce ne învață Sfântul Ioan Scărarul, zicând așa: „Cum că în ziua Judecării nu ne va întreba Dumnezeu: «Pentru ce n-ai învățat dascălii și filozofii mari și multe, ca să nu mergi la iad?» Numai atât ne va întreba: «Pentru ce nu te-ai pocăit, ca să-ți plângi păcatele tale? Și pentru ce nu te-ai smerit și nu ai avut dragoste la fratele tău?»”². Ci, de vreme ce aceasta este dascălie cerească și adevărată, nu am grijă de cărțile cele multe ca să le citesc.

Ci dar noi iarăși să venim la pricina pentru care am zis. Și mă rog sfinției tale, ca să-mi îngăduiești cuvintelor, ca să vorbesc cu dragoste frățească și să nu ne scârbim pentru adevăr, că tot cel ce se leapădă de adevăr de Hristos se leapădă, după cum Însuși zice: „Eu sunt adevărul”. Și cu toate acestea, să nu socotești sfinția ta că cuvintele care ți le-a spus Gherasim sunt ale mele, ci sunt ale sfinției tale, cu adevărat din gura sfinției tale ieșite. Și de nu le cunoști, sfinția ta, ia aminte, ca să vezi adevărul. Că ucenicii sfinției tale au venit la mine și mi-au spus, cum că ești foarte învățat la cărți și iscusit la faptele călugărești, și am poftit ca să aflu de viața sfinției tale nu doar ca să te ispitesc, ci ca să mă folosesc de la sfinția ta, ca de la Dumnezeu. Căci și Sfinții Părinți aveau acest obicei: întreba unul pentru altul ca să afle ce fapte are, nu doar ca să-l judece, ci ca să învețe fapte mai bune. Așa și eu, fiind om prost și neînvățat, pofteam ca să aud de la sfinția ta învățătură.

Dar a venit Gherasim la mine și mi-a spus pentru sfinția ta că nu citești Pravila Bisericii, după cum citesc și alți părinți.

² Sfântul Ioan Scărarul, *Scara*, Cuvântul VII, citat liber.

După aceea a venit Chesarie și l-am întrebat, și iar așa mi-a spus că nu [o] citești. Și Partenie iarăși, și Hrisant, și Pavel. Dar eu m-am minunat de aceasta și am zis: O, Doamne, cum se poate să fie un pom de sămânță bună și dumesnic³ și să odrăslească odrasle sălbatice de spini înghimpoase? Adică am zis așa, cum se poate, fiind sfinția ta om învățat și iscusit, și ucenicii sfinției tale să zică aceste cuvinte ce nu se cad? Și am zis că ești rătăcit. Dar întâlnindu-mă cu sfinția ta la Iver, te-am întrebat și ai zis către mine că citești *Psaltirea*, pentru Pravila Bisericii. Eu, auzind așa, foarte m-am bucurat, căci temeiul citirii Bisericii *Psaltirea* este. Dar, trecând puțină vreme, iarăși am auzit de la ucenicii sfinției tale, cum că nu citești nimic. Până [ce], mai pe urmă, a venit și Iordache și mi-a spus toate pe rând, după cum citiți, adică, uneori *Tatăl Nostru* și mergi de te culci; alteori, *Cred întru Unul Dumnezeu*, alteori *Miluieste-mă, Dumnezeule* sau *Paraclisul*, sau o catismă, sau *Doamne, miluieste-mă*, de trei ori. Și peste toată săptămâna șezi trei ceasuri de cu seară, iar spre duminică, șase ceasuri. Dar pentru sfinția ta a dat seama că te încui în cavie⁴, și nu știe ce faci. Și auzind eu aceste cuvinte, mă mir pe cine să cred: pe sfinția ta sau pe ei? Dar ce mărturie poftești sfinția ta, părinte Paisie, ca să aduc eu aici, ca să cunoști și sfinția ta rădăcina pricinii ce s-a făcut între noi? Mărturii sunt multe. Dar noi să zicem numai una și vrednică de credință. După cum zice Domnul Hristos la *Evanghelie*: „Că copilul ce aude din gura tatălui său, aceea învață și mărturisește”. Așijderea și ucenicii sfinției tale, și ai mei, cele ce aud de la noi, acelea învață și mărturisesc. Dar dintru această mărturie vrednică de credință, cunoscut-ai cine este rădăcina pricinii ce s-a făcut între noi? Poți zice, sfinția ta, că cuvintele

³ Dumesnic – domestic, aici în sensul de pom îngrijit, cultivat, spre deosebire de pomul sălbatic.

⁴ Cavie – încăpere pardosită săpată sub chilie.

acestea nu sunt ale sfinției tale și n-ai învățat învățături ca acestea? Poți zice, sfinția ta, acum că citești Pravila Bisericii, cu Psaltirea? Nu, frate. De te vei ține de adevăr, nici unele ca acestea nu poți să zici, că pe Dumnezeu nu putem să-L facem că este mincinos. Și toate câte au mărturisit ucenicii sfinției tale pentru sfinția ta, cu adevărat aici stau. Și mă mir, cum sfinția ta, fiind om învățat și iscusit, dar un lucru n-ai știut, adică să-i fi învățat să nu spună nimănui, cum că nu citești, ca să nu te dea de față și ca să nu se vădească faptele voastre. Vedeti, fraților, că aici se plinește cuvântul Domnului Hristos, ce zice că nimica nu este ca să se facă întru ascuns și să nu se vădească de față. Adică voi singuri, cu faptele voastre, v-ați dat de gol pe față, pentru că faptele voastre nu sunt după cum face tot Sfântul Munte și după cum au legat Sfinții Părinți, ci sunt osebite și streine. Dar de zici sfinția ta așa: „Ba, părinte, nu se poate ca să fie una ca aceasta, că noi facem după cum face tot Sfântul Munte și credem după cum au legat Sfinții Părinți ai Bisericii Răsăritului. Și cine nu va crede după cum mărturisim noi, sau cine va adăuga, sau cine va lua mai mult din cât a legat Biserica, zicem să fie anatema”. Dar și eu, fraților, la această mărturie a voastră dau răspuns, zicând: Amin.

Deci, fraților, de vreme ce avem această credință, trebuie dar să facem cele ce poruncește Sfânta Biserică, că suntem datori să dăm seamă înaintea lui Dumnezeu pentru cele ce nu le vom face, după cum ne-a poruncit. Deci acum, fraților, veniți să vedem ce ne poruncește Biserica numai pentru cele multe și adevărate. Să tăcem, ca să venim la cuvântul pentru care avem a vorbi. Deci, după alte porunci multe și adevărate, ne-a poruncit nouă, călugărilor, ca să păzim rugăciunea cea de obște, ca să nu ne treacă Ceasurile, Vecernia, Pavecernița, Polunoșnița⁵, Utrunia, căci vom da seamă înaintea lui Dumnezeu pentru acestea.

⁵ Polunoșniță – miezonoptică.

După cum ne învață și Sfântul Efreem Sirul, zicând așa: „Ca să nu treacă Pravila Bisericii nicidecum, osebit de va fi omul bolnav”. Așijderea avem mărturie și de la Sfântul Ioan Scărarul, după cum avea obiceiul la mănăstirea lui de la Muntele Sinai. Trei sute și treizeci de călugări erau la mănăstirea lui și toți citeau Pravila Bisericii. Și când era seara, mergeau toți la cavia lui, și puneau metanie, cerând iertăciune, și, blagoslovindu-i, le da să citească pe la cavii fiecăruia, după putința lui, osebit de Pravila Bisericii. Și pentru cele de taină iarăși ne-a învățat ce se cade să facem, adică lacrimile, metaniile și postul. Și în ce chip le vom dobândi, iarăși ne-a învățat, zicând așa: „Din poslușanie⁶ se naște smerenia, din smerenie se naște dragostea, din dragoste toate bunătățile se nasc”. Deci întru acest chip ne învață toți Sfinții Părinți ai Bisericii, adică rugăciunea cea de obște să nu ne treacă nicidecum, care rugăciune au luat-o sfinții de la Apostoli. Și ne învață pentru ce s-au făcut Ceasurile, pentru ce s-a făcut Vecernia, pentru ce s-a făcut Pavecernița, pentru ce s-a făcut Polunoșnița, pentru ce s-a făcut Utrenia. Și acestea nu sunt rugăciuni de taină, ca să se ascundă cineva în cavia sa ca să citească, (că) pentru aceea se numește de obște. Și nu este nici rușine, nici păcat, că ești dator să o faci, că va să o ceară Dumnezeu de la tine, după cum zice David: „De șapte ori în zi Te voi lăuda, Doamne”. Iar pentru cele de taină n-a pus Dumnezeu hotar nimănui, fără decât de la fiecare după puterea lui va să ceară Dumnezeu de la el, după cum Însuși Hristos zice așa: „Celui ce i s-a dat mult, mult i se va cere. Iar celui ce i s-a dat puțin, puțin i se va cere”.

Deci într-acest chip face și Sfântul Munte în ziua de astăzi. Și eu iarăși fac după cum face tot Sfântul Munte și după cum ne învață Sfântul Ioan Scărarul, zicând așa: „Adică, unde vei merge, acel obicei să ții, fără numai de vor fi eretici, ca să

⁶ Poslușanie – ascultare.

nu cazi în două răutăți: adică la mândrie, și faci și pe fratele tău de te judecă”.

Deci eu, frate, am spus duhovnicilor Sfântului Munte toate câte am auzit pentru sfinția ta și așa au găsit cu cale că, de vreme ce nu citești Pravila Bisericii, după cum citesc toți părinții, și ești osebit de obiceiul Sfântului Munte, ești rătăcit și nu știi ce faci. Dar m-am întâlnit și cu părinții care citesc pe Sfântul Grigorie Sinaitul, dar și aceștia după obiceiul Sfântului Munte urmează. Că Sfântul Grigorie învață calea mântuirii, după cum l-a luminat Dumnezeu, dar nu dă învățătură ca să nu citească Pravila Bisericii. Ci sau că te deosebești de obiceiul Sfântului Munte, sau în ce chip ar putea fiul ca să strice obiceiul părinților lui? De vreme ce el este mai de curând, trebuie, dar, să ia învățătură de la cei mai mari, ca să fie de crezare și învățătura lui. Dar cum s-ar putea ca să se facă una ca aceasta, fraților? Deci cunoaște-te, sfinția ta, acum, cum că nu faci bine, iar de nu te cunoști, învață-te și de la Pravila Sfinților Părinți ai Bisericii și vezi bine cum ne învață ca să citim rânduiala Bisericii. Deci într-acest chip ți se cade să faci și sfinția ta, după cum au legat Sfinții Părinți și după cum face tot Sfântul Munte.

Dar ce folos avem, fraților, dacă le mărturisim și le credem cum că sunt adevărate, și apoi nu le facem? După cum și Domnul Hristos zice, că credința fără de fapte moartă este și faptele fără de credință moarte sunt. Dar și Papa într-acest chip mărturisește ca sfinția ta. Și toate poruncile Bisericii le crede cum că sunt adevărate și zice așa: „Anatema cine nu crede”. Dar, pentru că nu le face, se duce la dracul. Și zice cum că sunt și ale lui bune. Așa zici și sfinția ta: „Anatema cine nu crede” – și apoi nu le faci. Și Pravila Bisericii ți-ai făcut cum ți-a fost voia, și crezi gândul tău cum că faci bine, și nu întrebi de altul, ca să te smerești. Dar, cum zice Sfântul Ioan Scărarul, cel ce ascultă gândul lui pe dracul ascultă. Căci smerenia nu stă în dascălii și